Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta 30.4.2024 / Hallituksen esitys eduskunnalle Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 39/2024 vp)

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen asiantuntijalausunto

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Kansaneläkelaitoksen valtuutetuilta lausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä.

Kansaneläkelaitoksen valtuutetut kannattavat hallituksen esityksessä ehdotettuja lakimuutoksia kokonaisuudessaan. Valtuutetut haluavat kuitenkin kiinnittää huomiota kahteen asiakokonaisuuteen, joita hallituksen esitykseen ei ole sisällytetty.

Kansaneläkelaitokseen kohdistuvan tarkastustoiminnan kehittäminen niin, että Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastus ulotetaan Kansaneläkelaitokseen

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama parlamentaarinen työryhmä käsitteli Kansaneläkelaitoksen valvontaa ja tarkastusta pyytämänsä asiantuntijaselvityksen pohjalta. Selvityksen mukaan Kansaneläkelaitokseen kohdistuu määrällisesti riittävästi valvontaa ja tarkastusta. Olennaiseksi aukkokohdaksi Kansaneläkelaitoksen tarkastuksessa nähtiin tuloksellisuuteen kohdistuva, riippumaton ulkoinen tarkastus, jota ei hoida kukaan.

Asiantuntijaselvityksessä suositeltiin Valtiontalouden tarkastusviraston (VTV) tarkastusoikeuden ulottamista Kansaneläkelaitokseen. Selvityksen mukaan VTV:n tuloksellisuus- ja tarkoituksenmukaisuustarkastus ja raportointi täydentäisi sekä parantaisi eri toimijoiden (Kansaneläkelaitoksen valtuutetut ja eduskunta, STM, Kansaneläkelaitoksen johto) tiedonsaantia, tukisi eduskunnan budjettivaltaa sekä edistäisi toimintatapojen ja lainsäädännön kehittämistä.

Saamansa asiantuntijaselvityksen pohjalta parlamentaarinen työryhmä esitti yksimielisesti seuraavaa:

> *Valtiontalouden tarkastusvirastolle (VTV) annetaan oikeus suorittaa Kelaan kohdistuvaa ulkoista ja riippumatonta tarkastusta. VTV:n tehtävä koskisi lähinnä Kelan toimintojen tuloksellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden sekä vaikuttavuuden tarkastusta. Muutos edellyttää Valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain (676/2000) 1 §:n 2 momentin muuttamista.*

Valtuutetut pitävät tärkeänä ja tarkoituksenmukaisena, että Kansaneläkelaitoksen toiminta olisi VTV:n tuloksellisuustarkastuksen alaista. Erillisessä lakihankkeessa VTV:lle tulisi antaa tarkastusoikeus Kansaneläkelaitoksen tuloksellisuustarkastuksen osalta. Tuloksellisuustarkastuksen ulottaminen Kansaneläkelaitokseen tukisi eduskunnan budjettivaltaa ja tietotarpeita, mikä osaltaan vahvistaisi eduskunnan valvontafunktiota entisestään.

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksien parantaminen

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus edistää tiedon liikkumista julkishallinnon eri tietojärjestelmien välillä. Samalla tunnistetaan ja puretaan julkisten tietovarantojen hyödyntämisen ja jakamisen tarpeettomat oikeudelliset esteet yksityisyyden suoja huomioiden. Tietosuoja ei saa estää eri viranomaistahoja saamasta tarpeellista käsitystä henkilön tilanteesta, eikä tilastojen keräämistä toiminnan kehittämiseksi. Tietopohjan ja tietojohtamisen parantamisella voidaan saavuttaa merkittäviä tehokkuushyötyjä hyvinvointiyhteiskunnan palvelutuotannossa sekä toimeenpanossa. Tämä edellyttää uusien IT-panostusten kustannusvaikuttavuutta. Kansaneläkelaitoksen tietoteknisen infrastruktuurin tietoturva ja tietotaito omalta osaltaan tukevat tällaista toiminnan kehittämistä.

Valtuutetut kiinnittävät huomiota siihen, että hallituksen esityksestä puuttuu Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksia laajentava pykälä, vaikka Kansaneläkelaitos on esittänyt muutoksen sisällyttämistä hallituksen esitykseen. Valtuutettujen käsityksen mukaan lainmuutosta koskeva valmistelu on jo käynnistetty. Valtuutettujen näkemyksen mukaan tiedonsaantioikeuksia koskeva lakiesitys pitää saada mahdollisimman pian eduskunnan käsittelyyn.

Kansaneläkelaitoksen valtiosääntöoikeudellinen asema

Parlamentaarinen työryhmä otti esille Kansaneläkelaitosta koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden yhteydessä Kansaneläkelaitoksen valtiosääntöoikeudellisen aseman tarkastelun. Valtiosääntöoikeudellisen aseman ja sitä koskevan sääntelyn tarkistamistarpeiden arvioimiseksi ja mahdollisten muutosehdotusten tekemiseksi valtuutetut suosittavat parlamentaarisen työryhmän perustamista lain muutoksen kolmannessa vaiheessa.

Mira Nieminen
valtuutettujen puheenjohtaja